

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΗΛΙΚΑΣ

ΕΚ ΤΩΝ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΤΗΣ ΥΠΟΥΡΓΕΙΑΣ

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΠΗΛΙΚΑ (1)

. . . . Μίαν ἡμέραν προσκαλούμεθα εἰς Ὑπουργικὸν Συμβούλιον ἐνώπιον τοῦ βασιλέως. Εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν ὑπασπιστῶν μανθάνομεν ἀπὸ τὸν Σοῦτσον, ὅτι εἰς τὴν Ἡπειρον ἔγεινεν ἐπανάστασις καὶ ὅτι μεγάλος ἐνθουσιασμός κυριεύει τὰ πνεύματα τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦτο ὑπερεχάρημεν. Εἰσερχόμεθα εἰς τὸν Βασιλέα. Μὲ γελοῦμενον πρόσωπον μᾶς λέγει. — Γνωρίζετε ὅτι εἰς τὸ Ῥαδοβίτζ ἐδίωξαν τὰς Τουρκικὰς ἀρχὰς οἱ ἐντόπιοι, ἐκτύπησαν μερικοὺς Τούρκους, ἐκήρυξαν ὅτι θέλουν νὰ ἀποτινάξουν τὸν ζυγὸν τοῦ Σουλτάνου καὶ νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὴν Ἑλλάδα· ὅτι αἱ σκληρότητες καὶ κακοπραγίαι τῶν Τούρκων, τὸ βοθηθητικὸν τῶν περιστάσεων καὶ αὐτοὺς ἐσπρώξεν καὶ ἄλλους δὲν εἶνε ἀμφιβολία κατὰ τὰς ὁποίας ἔχομεν πληροφορίας, ὅτι θέλουν σπρώξει εἰς ἐπανάστασιν. Αἱ σιμωτιναὶ τοῦ κινήματος ἐπαρχίαι συγχρόνως εἶναι εἰς μέγαλον ἀναθρασμόν. Λέγεται ὅτι ὁ Ράγκος, ὁ Καραϊσκάκης, ὁ Βότσαρης καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἤ ἐξῆλθον ἢ ἐτοιμάζονται νὰ ἐξέλθουν. Εἰς

(1) Εὐχάριστως δημοσιεύομεν τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα ἐκ τῶν μετ' ὀλίγον ἐκδοθησομένων μεγάλης ἱστορικῆς ἀξίας ἀπομνημονευμάτων ἐνός τῶν σφωτέρων ἀνδρῶν τῆς βασιλείας τοῦ Ὁθωνος, τοῦ κλεινοῦ ποινικολόγου Σπυρίδωνος Πήλικα, ἀνδρὸς διαπρέφαντος οὐ μόνον ἐπὶ ἐξόχῳ ἐπιστημονικῇ ἱκανότητι ἀλλὰ καὶ πολιτικῇ περινοίᾳ, ἐγεῖρον δ' εὐλογον τὸ ἐνδιαφέρον ὡς ἀναγόμενον εἰς ἐποχὴν περιπετειώδη καὶ ἀνωμάλου πολιτικῆς καταστάσεως τοῦ 1854 ὁπότε διετέλει ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης· καὶ ἐμφαίνον τὰ κατακλύζοντα τὰς καρδίας τῶν αἰοδύμων Βασιλέων Ὁθωνος καὶ Ἀμαλίας πατριωτικὰ αἰσθήματα, εὐμενῶς δὲ παραχωρηθὲν ἡμῖν ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ εὐπαιδεύτου δικηγόρου κ. Ἰωάννου Ν. Πήλικα.

τοιαύτην κατάστασιν τῶν πραγμάτων γεννᾶται τὸ ζήτημα ποίαν διαγωγὴν πρέπει νὰ φυλάξῃ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, καὶ σὰς προσεκάλεσα διὰ νὰ ἀκούσω τὴν γνώμην σας. Πρῶτον λοιπὸν ζήτημα εἶναι ἂν πρέπει νὰ υποθάλψωμεν, νὰ υποδοηθῇσωμεν τὸ κίνημα, ἂν τὸ κίνημα εἶναι ὅσιον, ἐθνικόν· ἂν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς τρέξῃ πρὸς βοήθειαν τῶν ἀδελφῶν του, κινδυνευόντων διὰ τὴν ἐλευθερίαν, τί πρέπει νὰ κάμῃ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἔχουσα ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς ἐξωτερικὰς μας σχέσεις πρὸς τὴν Τουρκίαν καὶ τὰς δυνάμεις.

Ἐλαθε πρῶτος ὁ Παῖκος (1) τὸν λόγον· ἐξέφρασε τὴν χαρὰν του διὰ τὸ κίνημα, τὸ ὁποῖον βέβαια, φανερώνει δάκτυλον Θεοῦ. ἄλλ' ἐπρόσθεσε διὰ τὴν θέσιν της ἀπέναντι τῆς Τουρκίας καὶ τῶν θαλασσινῶν δυνάμεων, ἡ Ἑλλὰς πρέπει νὰ βυθίσῃ μὲ πολλὴν φρόνησιν, διότι εἰς τὴν τωρινὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων τῆς Ἀνατολῆς ὅλοι μᾶς συμβουλευοῦν, καὶ ὁ Τρικυπῆς καὶ ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Μεταξᾶς, νὰ μένωμεν ἡσυχοὶ διὰ νὰ μὴ περιπλεχθῶμεν εἰς τὴν μεγάλην τρικυμίαν, ἣ ὁποία προετοιμάζεται. Πρέπει λοιπὸν νὰ πληροφορηθῶμεν μὲ ἀκρίβειαν ἂν τὸ κίνημα τοῦτο ἔχει ἔκτασιν, ἂν ἄλλοῦ τὸ συμμερίζονται, ἂν πρέπει νὰ στείλωμεν ἀπεσταλμένους εἰς Ἡπειρον, εἰς Θεσσαλίαν καὶ εἰς Μακεδονίαν διὰ νὰ μάθωμεν τὰς διαθέσεις τῶν λαῶν· καὶ ἀφοῦ συνάξωμεν τὰς πληροφορίες ταύτας θὰ εἰμὲθα εἰς κατάστασιν, ἔχοντες τούτων γνώσιν, νὰ λάβωμεν ὀριστικώτερα μέτρα.

Ὁμιλήσαν καὶ οἱ ἄλλοι ὑπουργοί, ἄλλ' ἐκφράζοντες τὴν χαρὰν των εἰς τὸ γρῆος τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ὄχι μόνον νὰ μὴ ἀντισταθῇ εἰς τὴν ὁρμὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, διότι καὶ ἤθελε συντριφθῇ ἀπὸ τὴν γενικὴν θέλησιν, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ βοηθήσῃ μυστικῶς μὲ φρόνησιν, διὰ νὰ μὴ ἐκτεθῇ ἀπέναντι τῆς Τουρκίας. Αἱ δυνάμεις, περιμένομεν ὅλοι, ὅτι εἰς τὴν ἀρχὴν θὰ εἶναι δυσμενεῖς, ὥς κατὰ τὸ 1821, ἄλλ' εἰς τὸ τέλος θὰ γνωρίσουν καὶ αὐτὰ αἱ ἰδία, ὅτι τὸ κίνημα εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον των καὶ δίδει τὴν καλλιτέραν λύσιν τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος καὶ θὰ τὸ βοηθήσουν.

Τινὲς ὁμῶς ἐδέχοντο τὴν γνώμην τοῦ Παΐκου ὡς ὀρθήν· ὁ δὲ Βλάχος (2) ἔλεγεν ὅτι ἔμαθε ἀπὸ μερικοὺς καλογήρους ὅτι εἰς τὸ Ἅγιον ὄρος καὶ τὰ περὶ συνανθορίζουν ὅπλα καὶ ἄλλα μέσα πρὸς πόλεμον.

(1) Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν.

(2) Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν.

Ὁ Βασιλεὺς μὴ ἀποδεχόμενος τὴν γνώμην τοῦ Παΐκου εἶπεν: — Οἱ ἔξω ὁμογενεῖς δὲν ἐπιθυμοῦν ἀνεξαρτέτως ὅλοι τὴν ἀπελευθέρωσιν των; Ἡμεῖς δὲν ἐπιθυμοῦμεν ὅλοι ἀνεξαρτέτως τὴν ἐθνικὴν ἐνότητα; Ποία ἡ ἀνάγκη ἄλλων πληροφοριῶν; — Βεβαίως, ναί, εἶπα (1), λαβὼν τὸν λόγον, ὅλοι αὐταὶ αἱ ἐπιθυμίαι δὲν εἶναι συγκεντρωμέναι εἰς μίαν θέλησιν ἢ εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν τόπον, ὥστε νὰ συνεννοηθοῦν εὐκόλα καὶ νὰ ἀποτελέσουν μίαν θέλησιν. Εἶναι διεσκορπισμέναι εἰς μεγάλην ἔκτασιν τόπου καὶ ὄχι εἰς μεγάλας χώρας ἀλλ' εἰς μικρὰ χωρία ἄλλα ὄχυρά, ἄλλα μὴ, ἄλλα μόνον χριστιανικά, ἄλλα μὲ ὀλίγους Τούρκους καὶ ἄλλα μὲ πολλούς. Ὅλας αὐτάς τὰς διαθέσεις πρέπει νὰ διαπεράσῃ ὡς ἡλεκτρικὸς σπινθὴρ ἡ συνεννόησις καὶ τότε δυνάμεθα νὰ περιμένωμεν ἀποτέλεσμα εὐχάριστον. Διὰ τῶν πληροφοριῶν, τὰς ὁποίας ζητεῖ ὁ Κ^ο Παῖκος, θέλομεν μάθει ποῦ ὑπάρχουν ἄνθρωποι δυνάμενοι νὰ λάβουν τὰ ὄπλα, ποῦ ὄχι, ποῦ ἄρκετοί, ποῦ ὀλίγοι, ποῦ ἔχουν ὄπλα, ποῦ δὲν ἔχουν πολεμοφόδια, ποῦ ἔχουν χρεῖαν ἀρχηγῶν, ποῦ ὄχι, ποῦ ἔχουν θάρρος, ποῦ περιμένουν βοήθειαν κτλ. πόση εἶναι ἡ ἐχθρική δύναμις, ποῦ σταθμεύει καὶ ποῖοι οἱ ἀρχηγοὶ τῆς. Συγχρόνως πρέπει οἱ χριστιανοὶ νὰ εἰδοποιηθοῦν, νὰ συνεννοηθοῦν διὰ νὰ ἐκταθῇ μὲ ταχύτητα ἡ ἐπανάστασις, διότι εἰς μόνην τὴν ταχύτητα κεῖται ἡ ἐπιτυχία τῆς. Ὁ τελικὸς σκοπὸς εἶναι βέβαια ὁ αὐτός, ἀλλὰ πρέπει νὰ ὁρισθῇ πλέον συγκεκριμένως καὶ ὡς τοιοῦτος νὰ γείνη γνωστὸς εἰς ὅλους, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἡ αὐτὴ ὁδηγία· νὰ περιποιηθοῦν καὶ αὐτοὺς τοὺς Τούρκους, νὰ δείξωσιν ὅτι ὑποτάσσονται ὀῦθεν εἰς αὐτοὺς, διὰ νὰ μὴ φανῶμεν εἰς τὴν Εὐρώπην πραγματικῶς ἀδικώτεροι ἀφ' ὅ,τι εἰς τὸ φαινόμενον δείχνεται ἀπὸ τοὺς φίλους μας ἡ Τουρκία.

— Κατὰ τὸ παρὸν, (διέκοψεν ὁ βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος δὲν ἔκρυβε τὴν ἀνυπομονησίαν του εἰς τὰς τοιαύτας σκέψεις, θεωρῶν αὐτάς ἀνωφελεῖς) κατὰ τὸ παρὸν εἴμεθα σύμφωνοι νὰ υποβάλωμεν τὸ κίνημα μυστικῶς καὶ μὲ φρόνησιν;

— Βεβαίως, ναί, ἀπεκρίθημεν.

— Ὁ ἀρμόδιος λοιπὸν ὑπουργὸς θέλει ἐνεργεῖ καὶ γνωστοποιεῖ εἰς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον τὰ πραττόμενα.

Ἐσθκώθη καὶ μᾶς διέλυσε. Πρὶν φύγωμεν ἐπρόσθεσεν « τὸ ἀντικείμενον τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ ἡ ἀπόφασίς μας νὰ μένουν μυστικά. »

Οὕτως ἐτελείωσεν ἡ πρώτη αὕτη συνεδρίασις, ἣτις εἶχε τό-

(1) Ὁμιλεῖ ὁ συγγραφεὺς τῶν Ἀπομνημονευμάτων.

σας συνεπείας καὶ διὰ τοὺς ἔξω ὁμογενεῖς καὶ διὰ τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα.

. Ὅταν ἔμαθε τὸ κίνημα ὁ Μεταξᾶς (1), ἔγραψεν, ὅτι τοῦτο ἦτο καὶ πρόωρον καὶ ὀψιμον· πρόωρον μὲν, διότι ἔγεινε πρὶν περάσουν οἱ Ρῶσσοι τὸν Δούναβιν καὶ τὰ Μπαλκάνια· ὀψιμον δέ, διότι ἡ πολιτικὴ τῆς Εὐρώπης, ἐὰν ἐγένετο τοῦτο πολὺ προτύτερα, θὰ εἶχεν ἴσως ἄλλην διεύθυνσιν, ἐνῷ τώρα εἶναι ἐναντία τοῦ κινήματος, νομίζει ὅμως, ὅτι, ἀφοῦ τὸ κίνημα ἔγεινε, δὲν πρέπει νὰ ἐγκαταλειφθῇ.

Πολλοὶ ἐσκέπτοντο κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον· ἀλλ' ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Βασίλισσα, ἐρεθίζαντο ὅταν ἤκουον τοιαύτας παρατηρήσεις, φρονούντες ὅτι τὸ κίνημα δὲν εἶναι οὔτε πρόωρον, οὔτε ὀψιμον, διότι, ἐὰν μὲν ἐγένετο ἀργότερα θὰ ἐφαίνετο συνδεόμενον μετὸν πόλεμον τῶν Ρῶσσων, ὅχι αὐτοτελές, ἐὰν δὲ ἐγένετο προτύτερα ἦτο χειμῶν καὶ αἱ συγκοινωνίαι δύσκολοι· τώρα δέ, ποῦ πλησιάζει ν' ἀνοίξῃ τὸ κλαρί, ἔχομεν τὰ βουνά, τὰ φρούρια ταῦτα τῶν χριστιανῶν, θὰ ἦτο δὲ καὶ ἐπικίνδυνον νὰ ἐγένετο καὶ προτύτερα χωρὶς νὰ εἶνε βέβαιος καὶ ὁ ἀντιπερισπασμὸς τὸν ὁποῖον θὰ ἐπέφερον οἱ Ῥῶσσοι, διαθκίνοντες τὸν Δούναβιν. Τέλος τὸ κίνημα δὲν εἶναι ὀψιμον, διότι τώρα ἀνεχώρησεν ὅλη σχεδὸν ἡ Τουρκικὴ δύναμις ἀπὸ τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν· δὲν ἔμειναν εἰμὴ ὀλίγοι καὶ ἀνίκανοι.

Δυστυχῶς ὅμως ἔγεινε χειμῶν δριμύτατος καὶ πολὺ ὀψιμος, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὸ κίνημα, διαρκέσας ὅλον τὸν Μάρτιον καὶ μέγα μέρος τοῦ Ἀπριλίου. Πόσῃν ζημίαν ἔφερεν ὁ χειμῶν οὗτος εἶναι ἀνυπολόγιστον! Παρέλυσε διὰ μιᾶς τὸ κίνημα· τὸ ἔπαυσεν ἔξω· δὲν ἔμενε τοῦτο εἰμὴ εἰς τοὺς δρόμους καὶ τὰς πλατείας τῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος. Ἐφερε τὴν διακοπὴν τῶν σχέσεων μετὰ τῆς Τουρκίας, τὴν δυσμένειαν τῶν δυνάμεων καὶ τὰς Τουρκικὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς τὰ σύνορα, ὥστε εὐρέθησαν οἱ Τοῦρκοι ἑτοιμοὶ πρὶν κυρίως ἀρχίσῃ ἡ ἐπανάστασις καὶ τὴν ἐμπόδισαν· τὴν ἐπρόλαβαν.

. Μόλις διελύθημεν ἀπὸ τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, τὸ κοινόν, τοῦ ὁποῖου ἡ περιέργεια καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς εἶχεν ἀνάψει ἀπὸ τὰς μεγαλοποιημένας εἰδήσεις τοῦ κινήματος τοῦ Ῥαδοβιτζίου, ὅλα ἐπαρτηροῦσεν. Ἐυχλοφόρει ἡ ἀπόφασις τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ μάλιστα με ὑπερβολάς. Ὁ ἐνθουσιασμὸς ἐπροχώρει ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἀκράτητος ἀπε-

(1) Σημ. Ἐκδ. Ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς ἦν πρεσβευτὴς τότε τῆς Ἑλλάδος ἐν Κωνσταντινουπόλει.

ρίσκεπτος. Καθεὶς ἤθελε νὰ λάβῃ μέρος καὶ νὰ φανῇ ὅτι λαμβάνει μέρος. Μαθηταί, καθηγηταί, βιομήχανοι, ἔμποροι, δικηγόροι, ἄπλοι ἐργάται ὅλοι ἐζητοῦσαν ὀπλισμόν· ἄλλοι ἐπρόσφεραν χρήματα· ἄλλοι συνήρχοντο εἰς συνελεύσεις, ἄλλοι ἔφευγον διὰ τὸ ἐξωτερικόν καὶ τὰς ἐπαρχίας, ἄλλοι ἐστρατολογοῦσαν, ἄλλοι κατετάσσοντο στρατιῶται. Ἡ κίνησις ἡῦξανε κάθε ὥραν, κάθε ἡμέραν, εἰς τὸ φανερόν, εἰς τοὺς δρόμους, εἰς τὸ θέατρον. Οἱ πυροβολισμοὶ τῶν ἀναχωρούντων, μόλις ἐβράδυναζεν ἕως βαθεῖα τὴν νύκτα, ἦσαν ἀκατάπαυστοι. Ἐλέγετο, ὅτι οἱ ἀρχηγοὶ ἐλάμβαναν χρήματα διὰ μέσου τοῦ Σούτσου, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐγνώριζα.

. . . . Μίαν ἡμέραν λαμβάνομεν τὴν εἰδησιν ὅτι τὴν 2αν Φεβρουαρίου οἱ Ἀλβανοὶ τῆς Ἀρτας κατεδίωξαν ἐντὸς τῶν Ἑλληνικῶν συνόρων τοὺς Χριστιανούς κατοίκους τῶν περὶ χωρίων καὶ ὅτι ὁ Σκυλοδῆμος ἠναγκάσθη νὰ τρέξῃ πρὸς ὑπεράσπισιν καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους καὶ τῶν Χριστιανῶν μετὰ τὸ τάγμα του, τῶν ἐλαφρῶν, καὶ νὰ τοὺς κτυπήσῃ, ἀφοῦ, εἰς τὴν πρόσκλησίν του νὰ ἀποσυρθοῦν, ἀπήντησαν μετὰ τουφεκισμούς, καὶ ὅτι τοὺς κατεδίωξεν ἕως τὴν Ἀρταν. Ἐχαίρομην εἰς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον διὰ τὸ ἀνδραγάθημα, ἀλλ' ἐφοβούμην καὶ διὰ τὴν σοβαρὰν μορφήν, τὴν ὁποίαν λαμβάνουν τὰ πράγματα. Ἐχαμογελοῦσεν ὁ Ἀμβροσιάδης (1) ὑποβλέπων με. Τί τρέχει; Συνέβη ἀλλέως τὸ πρᾶγμα; τὸν ἐρωτῶ. Μ' ἐδιηγγήθη τότε ὅτι οἱ ἐπαναστᾶται ἐκινδύνευαν· ἂν ὁ Σκυλοδῆμος δὲν ἐπρόφθανε νὰ ἐξέλθῃ τῶν συνόρων. . . . Ἐμεινα ἀκίνητος διὰ μίαν στιγμὴν. Ἐπειτα ἐξέθετα εἰς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον τὴν ἀνάγκην νὰ δοθῇ μία ἱκανοποίησις εἰς τὸ παραβιασθὲν δίκαιον τῶν ἐθνῶν καὶ τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους τρέχομεν ἂν ἐξακολουθοῦν τοιαῦται μωρία· καὶ ἂν οἱ κατώτεροι ὑπάλληλοι ἐνεργοῦν τοῦ κεφαλιοῦ των ἢ λαμβάνουν διαταγὰς, τὰς ὁποίας ἡμεῖς ἐγκρίνομεν, οὔτε γνωρίζομεν.—Ἐχεις δίκαιον, ἀπαντᾷ ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν. Τὸ ἄτοπον καὶ ὁ κίνδυνος εἶναι φανερά, ἀλλὰ μ' ὅλον τοῦτο, ἂν ἦτο τώρα ὁ Σκυλοδῆμος ἐδῶ, θὰ τὸν ἐφιλοῦσες, ὅτι δὲν ἄφησε νὰ καταισχυνοῦν τὰ Ἑλληνικὰ ὅπλα νικουμένων τῶν ἰδικῶν μας. — Ἐγὼ ἔλεγα: Ἡ ἐθνικὴ φιλοτιμία βεβαίως τὸν ἐσπρωξε καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ σώσῃ τὸ κτυπούμενον σῶμα τῶν ἐπαναστατῶν· ἀλλ' ἡμεῖς ἔχομεν καθήκον νὰ σώσωμεν τὴν Ἑλλάδα θυσιάζοντες, ἐὰν εἶναι ἀνάγκη, τὸν Σκυλοδῆμον ἢ τὸν Ὑπουργόν τῶν Στρατιωτικῶν, ἂν καὶ ἐκτιμῶμεν τὰ πατριωτικά των αἰσθήματα καὶ τὴν ἀνδρείαν των.

(1) Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν.

Ἡ ὑπόψια μου πάλιν, μὴ ὁ Σκυλοδῆμος εἶχε διαταγὰς ταυτάς, με ἔκαμνε νὰ φοβοῦμαι πολὺ μεγαλειότερα κακὰ. Δὲν εἶχα πλέον μίαν στιγμὴν ἡσυχίαν. Ὁμίλησα εἰς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον με πικρίαν καὶ ἀγανάκτησιν, ἀλλ' ἀφοῦ πολλάκις ἐπανελθόντες εἰς τὸ ζήτημα δὲν κατωρθώσαμεν νὰ ἀποφασισθῇ ἓνα μέτρον προληπτικὸν τῶν αἰτιάσεων τῆς Τουρκίας καὶ τῶν Δυνάμεων, ἓνα ἐσπέρας με τὸν Προβελέγγιον ἐπήγαμεν εἰς τοῦ Βέτλανδ (1). Παρέστησα εἰς αὐτὸν τὸ ἄτοπον τῆς πράξεως τοῦ Σκυλοδήμου καὶ τὸ ἀσύνητον τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ὅτι με τὰς ἀνοησίας τῶν ἐπιδείξεων προκαλοῦμεν εἰς ἀντεκδικήσεις τὴν Τουρκίαν· με τὰς ἀποδράσεις τῶν φυλακισμένων ἀτιμάζομεν τὸ κίνημα εἰς τὴν κοινὴν γνώμην τῆς Εὐρώπης· με τὴν πρᾶξιν τοῦ Σκυλοδήμου παραβιάζομεν τὰς συνθήκας με τὸν ἀτιμότερον τρόπον κηρύττοντες τὸν πόλεμον, ὅχι φανερά, ἀλλὰ δολίως, χωρὶς νὰ τὸν κηρύττωμεν, τὸν κάμνομεν. Τί θὰ εἰποῦμεν αὐτοῖς εἰς τοὺς Πρόσβεις; "Ὅτι, ὅσα ἔπραξαν ὁ Σκυλοδῆμος καὶ αἱ ἀρχαί, τὰ ἔπραξαν, οὕτω πιθανῶς παραγγεληντες; Τότε ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις τίθεται ἐκτὸς τοῦ δικαίου τῶν ἐθνῶν. Ἡ ἀλήθεια θὰ γνωσθῇ· θὰ μᾶς κηρυξοῦν ἀτίμους. Κυβέρνησις με τὴν ὁποίαν οὔτε συνθήκη, οὔτε δίκαιον τῶν ἐθνῶν ἰσχύει!

Nous serons mis au ban de l' Europe civilisée Εἴμεθα ἀδύνατοι, ἀλλὰ τῶν ἀδυνάτων ἡ δύναμις εἶναι τὸ δίκαιον καὶ ἡ καλὴ πίστις. Ἐχοντες ἄδικον καὶ με κακὴν πίστιν φερόμενοι, τρέχομεν εἰς βεβαίαν ἀπώλειαν. Καὶ ἡ ἀφροσύνη μας δὲν ἔχει ὅρια. Τότε ἐντίμως προκαλοῦμεν πόλεμον, ὅταν ἔχωμεν νὰ ὑπερασπισθῶμεν τὴν δικαιοτέραν τῶν ἐπαναστάσεων· ὅταν, περιοριζόμενοι εἰς τὸ δίκαιόν μας, θὰ εἴμεθα ἀκαταμάχητοι, ὅταν τὸ δίκαιον εἶναι μόνον εἰς τοὺς Ῥαγιάδες Χριστιανούς, ὡς τὸ ἀνεγνώρισαν αἱ δυνάμεις ἀπὸ τὸ 1830 καὶ ἐδῶθε, αἱ ὁποῖαι ἐκήρυξαν τὴν ἀρχὴν τῆς μὴ ἐπεμβάσεως καὶ ἐφύλαξαν αὐτὴν καὶ τώρα ἐσχάτως ἀνεγνώρισαν ὅτι δὲν ἐπεμβαίνουν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Τουρκίας ὡς πρὸς τὴν μορμὴν, τὴν ὁποίαν οἱ ὑπῆκοοι λαοὶ της θέλουν νὰ δώσουν εἰς αὐτήν, ἀλλὰ τὴν προστατεύουν ἐσωτερικῶς ἀπὸ ξένας δυνάμεις. Ἐπεμβαίνοντες ἡμεῖς, δίδομεν ἀφορμὴν καὶ τὸ δίκαιον τῶν Ῥαγιάδων Χριστιανῶν νὰ καταστραφῇ, καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν, ἀνέτοιμοι ὄντες ἐντελῶς, χωρὶς ὅπλα, πολεμοφόδια, χρήματα, στρατόν, στόλον.

Ὁμίλουσα ἀκατάπαυστα εἰς αὐτὸ τὸ θέμα ὥρας ὀλοκλήρους

(1) Σημ. Ἐκδ. Ὁ Βέτλανδ ἦν Πρῶσπος τὴν πατρίδα καὶ Α' Γραμματεὺς τοῦ Βασιλείως Ὁθωνος.

μὲ μεγάλην καὶ συγκινημένην φωνήν. Ἐτελείωσα ὅτι ἡ μόνη θεραπεία εἶναι νὰ παύσῃ ὁ Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἐνεργῶν οὕτω πως, ἥ τοῦλάχιστον νὰ τιμωρηθῇ ὁ Σκυλοδῆμος. Δὲν βλέπτει ἂν ὑποφέρῃ ὀλίγον καὶ γνωρίζομεν καὶ γνωρίζει ὁ ἴδιος καὶ ὁλος ὁ κόσμος μαζί του, ὅτι θὰ ὑποφέρῃ διὰ τὴν πατρίδα του.

Ἐλεγα λοιπὸν εἰς τὸν Βετλάνδ νὰ τὰ εἰπῇ τοῦ Βασιλέως καὶ ὅτι ἐπιφυλασσόμεθα νὰ παρυσιασθῶμεν αὐρίον ἐνώπιόν Του καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, διὰ νὰ ἀκούσῃ καὶ ἀπὸ τὸ στόμα μας τοὺς λόγους τῆς προτάσεώς μας.

Ἐπήγαμεν τὸ πρῶτ'. Ὁ Βασιλεὺς δὲν μᾶς ἐδέχθη· εἶπεν ὅτι ἔχει κεφαλόπονον, ἀλλ' ἡ Βασιλίσσα ἦτο ἑτοιμὴ νὰ μᾶς δεχθῇ. Ὁ Προβελέγγιος κατ' ἀρχὰς δὲν ἤθελε νὰ ὑπάγῃ, ἀλλὰ τὸν κατέπεισα καὶ ἐπήγαμεν. Μᾶς ἐδέχθη λέγουσα: Ἰδοὺ, εἴμαι ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Βασιλέως, τί θέλετε; Λαβὼν τὸν λόγον ἤρχισα νὰ τῆς ἐκθέτω τὰς σκέψεις μας. Ἡ Βασιλίσσα ὅμως πρὶν ἀκούῃ ἐκθέσω τὰς ἀρχάς, τὰς ὁποίας ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ὁδηγὸν ἡ Κυβέρνησις, μὲ διέκοψε καὶ ἔλαβε τὸν λόγον διὰ νὰ θέσῃ, ὡς ἔλεγε, καλλίτερα τὸ ζήτημα.

— Ἡ Εὐρώπη δώσασα τὸν θρόνον εἰς τὸν Ὅθωνα, ἐφαντάσθη νὰ τὸν ἔχῃ ἐδῶ ἀπλοῦν ὄργανόν της, τῶν ἰδικῶν της συμφερόντων καὶ τῆς πολιτικῆς της· ἀλλ' ἐσφαλεν. Ὁ Ὅθων συνετάυτισε τὴν τύχην του μὲ τὴν τύχην τοῦ ἔθνους. Τὸ ἔθνος ἔχει μεγάλην ἀποστολὴν εἰς τὴν Ἀνατολήν· ὁ Ὅθων τὴν ἀνεδέχθη ὁλόκληρον ἔστω καὶ μὲ κίνδυνόν του. Ὁ κ. Ρουὰν (*) δὲν ἐντράπη νὰ μᾶς προτείνῃ ὅτι ὁ Βασιλεὺς, ἔχων ἄλλην θρησκείαν παρὰ τὴν ὀρθόδοξον, δὲν ἐνδιαφέρεται εἰς τὴν τωρινὴν πάλην καὶ ὅτι ἐὰν φοβῆται τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα, ἡ Γαλλία εἶναι πρόθυμος νὰ τὸν βοηθήσῃ ἀποστέλλουσα στρατὸν πρὸς ἐξασφάλισιν;—Καὶ λέγουσα ταῦτα ὕψωνε τὴν φωνὴν καὶ ἐκοκκίνιζε.

— Τὸ ζήτημα τῆς Ἀνατολῆς εἶναι εἰς τὸ χέρι τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Ὅθωνος, καὶ ὅχι εἰς κανενὸς ἄλλου τὴν δύναμιν. Εἰς τὴν Ἀνατολήν ὁ Ὅθων εἶναι ἰσχυρότερος ὅλων. Ἐχει τὸ δίκαιον ὑπὲρ αὐτοῦ, τὴν ὀσιωτέραν τῶν ὑποθέσεων, ὅλα τὰ ἐκαιρέματα τῶν χριστιανῶν ὑπηκόων τῆς Τουρκίας ὅλον τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος χωρὶς διάκρισιν κομμάτων. Νὰ κινήσῃ ὁ Βασιλεὺς καὶ τὸ ζήτημα ἐλύθη. Καὶ ἡ τοιαύτη λύσις δὲν ἀντίκειται εἰς τὰ ἀληθινὰ συμφέροντα τῆς Εὐρώπης, ὥστε, ὅταν γρήγορα ἢ ἀργὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν μεγάλην αὐτὴν ἀλήθειαν ἡ Εὐρώπη, θέλει μᾶς εἶναι βοηθητική. Ἄς μὴ μᾶς ἔπιπάζουν λοιπὸν αἱ τωριναὶ ἀ-

(*) Ὁ Ρουὰν ἦν πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας ἐν Ἀθήναις.

πειλαί. Οὕτω ἦτο δυσμενὴς κατ' ἀρχάς καὶ εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, καὶ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἀλλὰ κατόπιν θὰ ἀλλάξῃ γνώμην. Ποῖος εἶναι ὁ μόνος φόβος; μήπως ἐκ φόβου δὲν ἐγκαρτερήσωμεν ἢ διαιρεθῶμεν καὶ τὸ κίνημα δὲν λάβῃ ἰσχυράν ὄθησιν. Τὸ ἐναντίον φοβοῦνται αἱ Δυνάμεις· διὰ τοῦτο μᾶς περιποιοῦνται· διὰ τοῦτο ὁ Πρέσβυς τῆς Τουρκίας ἀκόμη δὲν ἔφυγε καὶ ἡ Τουρκία δὲν μᾶς ἐκήρυξε πόλεμον. Αὐτοὶ φοβοῦνται, μὴ ὁ Βασιλεὺς τεθῇ ἐπὶ κεφαλῇς τοῦ κινήματος καὶ ἐξέλθῃ ἔξω. Τὸ μόνον σωτήριον διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, τὸ ἔθνος καὶ τὸ μέλλον του εἶναι νὰ προχωρήσῃ· ν' ἀνάψῃ ἡ Ἐπανάστασις. Φωτιά, λοιπόν, φωτιά καὶ πανταχόθεν φωτιά — καὶ λέγουσα ταῦτα ἐνθουσιασμένη καὶ χειρονομοῦσα, μᾶς ἀπεχειρέτα καὶ ἔφευγεν

ΕΔΩ Κ' ΕΚΕΙ

Μεταξὺ ἱατροῦ καὶ πελάτου :

— Εἶνε λοιπὸν τόσον σοβαρὰ ἡ ἀσθενεία μου, γιαντρέ ;

— Πολὺ σοβαρά. Εἰς τοὺς ἑκατὸν γλυτόνει ἓνας.

Ὁ ἀσθενὴς ἀρχίζει νὰ τρέμῃ, καὶ ὁ ἱατρὸς ἐξακολουθεῖ :

— Ἀλλὰ μὴ φοβῆσθε· εἰσθε ὁ ἑκατοστός ποῦ περνάει ἀπ' τὰ χέρια μου, μὲ τὴν ἰδίαν ἀρρώστια. Οἱ 99 ἐπῆγαν καλλιὰ τους, ἐπομένως . . .

— . . . ! ! ! . . . ! ! ! . . .

* *
*

Ἐν Σύρῳ.

Εἰς ἀμαξηλάτης μεταφέρει ξένους τινὰς εἰς τὴν ἐξοχὴν. Ὅταν ἔφθασεν εἰς σημεῖον ἔνθα ἡ ἀμαξα δὲν ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ πλέον :

— Κύριοι, τοῖς λέγει· ὁ δρόμος εἶνε ἕως ἐδῶ· ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα πηγαίνουν τὰ μουλάρια καὶ τὰ γαϊδούρια· λοιπὸν κατεβᾶτε καὶ σεῖς καὶ πηγαίνετε μὲ τὰ πόδια.